

Nr 17.

Ankom till riksdagens kansli den 1 juni 1920, kl. 2 e. m.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 17 i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om motarbetande av oregelbunden arbetstillgång.

I en inom andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 312, ha herrar Hage och Vennerström hemställt, »att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida och på vilket sätt, i huvudsaklig anslutning till ovanstående riktlinjer, en lagstiftning eller andra åtgärder kunna åstadkommas för att i möjligaste mån motarbeta den oregelbundna arbetstillgången med därmed följande arbetslöshet, och för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda».

Motioner.

I fråga om motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttrande över motionen från Statens Arbetslöshetskommission, vilket yttrande bifogas detta utlåtande som bilaga.

Arbetslöshetskommissionen framhåller bl. a., att den funnit motionens syftemål så behjärtansvärt och av sådan betydelse för åvägabringande av bättre förhållanden på arbetsmarknaden, att kommissionen måste giva detsamma sin principiella anslutning. Denna sin uppfattning har kommissionen förvärvat genom sin sexåriga verksamhet såsom statens centralorgan för arbetslöshetens bekämpande.

Utskottet.

Utskottet kan visserligen icke till alla delar ansluta sig till den motivering som motionärerna anfört för sitt yrkande, men finner i likhet

med Statens Arbetslöshetskommission syftemålet med motionen vara behjärtansvärt och av stor socialpolitisk betydelse.

Även om anstalter i motionens riktning icke helt kunna undanrödja de ojämnheter i arbetstillgången som nu göra sig gällande, så torde dock varje åtgärd, som syftar till att stabilisera arbetsmarknaden genom att mera jämt fördela arbetstillfällena, vara en fråga av stor nationalekonomisk betydelse. Särskilt torde detta hava sin giltighet beträffande den form av arbetslöshet som går under benämningen säsongarbetslöshet, vars skadliga verkningar på byggnadsindustriens område i viss mån bidraga till att försvåra den nu så aktuella bostadsfrågans lösning.

Liksom de mera provisoriska åtgärder, som genom arbetslöshetskommissionens försorg under den gångna kristiden vidtagits för beredande av arbetstillfällen åt oförvållat arbetslösa, utgjort ett viktigt led i den understödsverksamhet, som från det allmännas sida bedrivits för lindrande av den nöd den oförvållade arbetslösheten medfört, på samma sätt bör ock enligt utskottets förmenande den av motionärerna här berörda frågan om ett mera permanent ordnande av dessa angelägenheter ställas i intim förbindelse med den under utredning varande frågan om arbetslöshetsförsäkring. Ty huru denna fråga än kommer att slutgiltigt lösas, torde dock ett av de viktigaste momenten i en blivande arbetslöshetsförsäkring bliva att tillse, att det i första hand kan beredas arbete åt de oförvållat arbetslösa.

Utskottet, som funnit starka skäl tala för en utredning av denna fråga, har därför ansett att denna utredning lämpligen borde verkställas av socialförsäkringskommittén, som för närvarande har frågan om arbetslöshetsförsäkringen under behandling.

I anslutning till vad utskottet sålunda anfört finner utskottet sig böra tillstyrka motionärernas yrkande, dock med den ändring i formuleringen, att orden »i huvudsaklig anslutning till ovanstående riktlinjer», i klämman bör utgå.

Utskottet får alltså hemställa,

att andra kammaren ville för sin del besluta, att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida och på vilket sätt en lagstiftning eller andra

åtgärder kunna åstadkommas för att i möjligaste mån motarbeta den oregelbundna arbetstillgången med därmed följande arbetslöshet, och för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 1 juni 1920.

Å utskottets vägnar:

VIKTOR KARLSSON.

Närvarande: *Carlström**), *Karlsson* i Stockholm, *Sundling*, *Svensson* i Långelanda, *Hansson* i Rättvik, *Ryberg**). *Ericsson* i Malmö, *Månsson* i Backa*), *Schill* och *Olsson* i Mora.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Bilaga.

Till andra kammarens fjärde tillfälliga utskott.

Genom beslut den 14 februari 1920 har Kungl. Maj:t anbefallt Statens Arbetslöshetskommission att till utskottet avgiva begärt yttrande över en vid innevarande års riksdag av herrar Hage och Vennerström väckt motion nr 312. Till åtlydnad härav får Arbetslöshetskommissionen anföra följande.

Förevarande motion utmynnar i det yrkandet, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning, huruvida och på vilket sätt, i anslutning till av motionärerna i motiveringen antydda riktlinjer, en lagstiftning eller andra åtgärder kunna åstadkommas för att i möjligaste mån motarbeta den oregelbundna arbetstillgången med därmed följande arbetslöshet, samt om framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen kan föranleda. Motionens sålunda angivna syftemål är så behjärtansvärt och av sådan betydelse för åvägabringandet av bättre förhållanden på arbetsmarknaden, att Statens Arbetslöshetskommission måste giva detsamma sin principiella anslutning. Den nutida socialpolitiken på detta område inriktar också alltmer sin strävan på att motarbeta den oregelbundna arbetstillgång, som giver det huvudsakliga upphovet

till den ofrivilliga arbetslösheten. Man brukar sedan gammalt skilja mellan två former av denna arbetslöshet: *konjunktur-* och *säsongarbetslöshet*, vilka bäggedera vållas av den rytmicitet i näringslivets arbetstempo, som är beroende på *dels* växlingen mellan dåliga och goda tider, *dels* den s. k. säsongföreteelsen, vilken senare i ett så nordligt beläget land som Sverige väsentligen är klimatologiskt betingad.

Genom sin snart sexåriga verksamhet har Arberslöshetskommissionen inhämtat värdefulla erfarenheter beträffande båda dessa arter av arbetslöshet. Under krigsåren voro visserligen de normala konjunktursomskiftningarna inom näringslivet upphävda, men avspärningen medförde genom råvarubristen för åtskilliga industrier enahanda verkningar som en utpräglad lågkonjunktur, vilka verkningar i vissa fall med avseende å den åtföljande massarbetslösheten voro mera svårartade än någonsin en vanlig industriell depression hittills visat sig medföra. Kommissionen lämnar i det följande en summarisk redogörelse för de åtgärder, varmed kommissionen sökt bekämpa denna arbetslöshet. Såsom ett sammanfattande resultat av sina erfarenheter härutinnan får kommissionen framhålla, att därest samhället genom fortsatt utveckling och särskilt specialisering, av den offentliga arbetsförmedlingen och genom ett lämpligt avvägt system av s. k. nödhjälpsarbeten i förbindelse med vissa understödsåtgärder söker vidmakthålla den yrkes- och platsrörlighet, vilket i synnerhet under de senare krigsåren gjort sig gällande bland lönearbetarna i vårt land, så torde det allmänna hava goda utsikter att framgångsrikt bekämpa och mildra konjunkturarbetslösheten.

Vad säsongarbetslösheten beträffar har denna varit huvudfrågan i svensk arbetslöshetspolitik långt före kriget. Säsongarbetslösheten har icke heller till sin natur påverkats av krigsårens omgestaltning av näringslivets villkor i övrigt. Även på detta område har arbetslöshetskommissionen haft goda erfarenheter av sitt system att söka förebygga understödsverksamhet för säsongarbetare genom anvisande av lämpligt arbete under den kalla årstiden. Motionärerna giva också uttryck för samma tankegång, då de framhålla, »att man kunde använda stora delar av de anslag, som nu utgivas som rent arbetslöshetsunderstöd, till betalning för presterat arbete, vilket naturligtvis alltid måste vara nationalekonomiskt fördelaktigare än att utgiva vissa summor utan att härför erhålla någon valuta.» Så har också i verkligheten skett under hela krisen i vårt land. En granskning av arbetslöshetskommissionens olika utgiftsposter sådana de specificerats i de kungl. propositioner, vari vid de sista riksdagarna nya anslag äskats till arbetslöshetens bekämpande, giver vid handen, att statens bidrag till den offentliga understödsverksamhet, som handhaves av kommunerna endast utgjort den mindre delen, högst 20 å 25 % av de förbrukade beloppen. Huvuddelen av dessa har åtgått för beredande av arbetstillfällen. Härigenom har icke blott, såsom kommissionen upprepade gånger haft anledning framhålla, det allmännas kostnader för en inproduktiv understödsverksamhet i enlighet med motionärernas önskningsmål kunnat avsevärt begränsas, utan jämväl antalet arbetslösa minskas, detta beroende därpå att de arbetslösa i många fall föredraga att på egen hand skaffa sig något tillfälle till arbete än att antaga det erbjudna nödhjälpsarbetet.

Under de gångna vintrarna ha sålunda genom denna restriktiva understödspolitik i förening med lämpliga nödhjälpsarbeten säsongarbetslösheten kunnat

verksamt bekämpas. En förutsättning härför är understödsverksamhetens anknötning till den offentliga arbetsförmedlingen på så sätt, att de understödda på bestämda tider hava att anmäla sig på arbetsförmedlingsanstalten för att efterhöra arbete med skyldighet att emottaga lämpligt sådant. På detta sätt främjas den arbetskraftens rörlighet, som enligt all socialpolitisk erfarenhet, särskilt från Amerika, är det verksammaste medlet att bekämpa alla slag av arbetslöshet.

Med rätta hava motionärerna framhållit vikten av att enhetligt organisera alla olika slag av åtgärder för arbetslöshetens bekämpande. För att närmare belysa denna frågas nuvarande läge i vårt land, anser kommissionen sig böra i korthet redogöra för den provisoriska organisation, som under kristiden fungerat, samt för de allmänna riktlinjer för dennas verksamhet, vilka efter hand utbildats under Kungl. Maj:ts och riksdagens medverkan. Kommissionen erinrar därvid till en början, att bland socialstyrelsens uppgifter ingår bland annat handläggning av frågor rörande arbetsmarknaden, sålunda även ärenden rörande arbetslöshetens bekämpande, särskilt arbetsförmedlingens centrala ledning. Redan före styrelsens upprättande hade inom dåvarande kommerskollegii avdelning för arbetsstatistik verkställts åtskilliga statistiska och andra utredningar rörande arbetslösheten, varjämte efter hand utbildats ett system för fortlöpande rapportering rörande utvecklingen å arbetsmarknaden. Detta system, som grundar sig på månatliga uppgifter från de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna samt från arbetsgivare och organisationer av arbetare, har efter socialstyrelsens tillkomst allt mer utvecklats, så att detsamma numera torde få anses giva ett i stort sett tillfredsställande uttryck för det aktuella arbetsmarknadsläget samt även medge ganska god översikt över utvecklingens riktning. När därvid det vid krigskrisens utbrott uppkomna behovet av provisoriska anordningar för arbetslöshetens bekämpande föranledde tillsättandet av arbetslöshetskommissionen, var det en naturlig sak, att denna omedelbart inledde ett intimt samarbete med socialstyrelsen och därigenom tillförsäkrade sig såväl omedelbar tillgång till dess informationssystem som ock medverkan i övrigt av densamma och dess med arbetsförmedlingen och andra arbetsmarknadsärenden sysselsatta personal. Härigenom åvägabragtes från krisens början en faktisk centralisering av alla hithörande frågor, som otvivelaktigt varit av stor betydelse för deras rationella behandling. Denna anordning har sedermera under kristiden bibehållits och ytterligare markerats genom sammansättningen av det arbetsutskott, som jämlikt Kungl. brev den 11 april 1919 numera handhar kommissionens löpande ärenden.

Den stora arbetslöshet, som omedelbart uppstod på hösten 1914 nödvändiggjorde en understödsverksamhet för de arbetslösa enligt grunder, vilka i det väsentliga fortfarande tillämpas. Emellertid var man från början fullt medveten om att understödslämnande är en nödfallsutväg, som så vitt möjligt bör överflödiggöras genom förebyggande åtgärder. För socialstyrelsen gällde det närmast att verka för arbetsförmedlingens utvecklande. Då emellertid svårigheter yppades att på en gång tillräckligt utbygga det fasta anstaltssystemet på detta område, blevo på kommissionens och styrelsens gemensamma förslag bestämmelser träffade därom, att de kommunala organen för understödsverksamheten skulle vara förpliktade att fungera jämväl som arbetsförmedlingsorgan och i främsta rummet sörja för arbetslösas hänvisande till förefintliga arbetstillfällen.

Ifrågavarande kommunala organ ålades vidare att i samverkan med vederbörande kommunala myndigheter verka för upptagande eller forcerande av ordinarie kommunala byggnads- eller andra lämpliga arbetsföretag samt, i mån av behov, anordnande av särskilda nödhjälpsarbeten.

Samtidigt satte kommissionen sig i förbindelse med de centrala myndigheter, på vilkas handläggning större offentliga arbetsföretag äro beroende, i första hand sålunda järnvägs-, vattenfalls-, väg- och vattenbyggnads- samt lantbruksstyrelserna. Med deras medverkan verkställdes sålunda en slags inventering av de möjligheter till arbetstillfällen, som genom statens direkta företagarverksamhet eller genom statens understöd kunde beredas. Enahanda hänväringar skedde till landstingen samt, genom länshjälps- eller de kommunala kommittéerna, till större enskilda företag. Kommissionen bereddes vidare tillfälle att, ur synpunkten av arbetslöshetens bekämpande, medverka vid behandlingen av vissa viktigare handels- och industripolitiska frågor samt av vissa anslagsäskanden för offentliga arbeten.

För att i någon mån belysa betydelsen av kommissionens åtgöranden i nu berörda avseenden torde vara nog att erinra därom, att, med hänsyn till den stora och omfattande arbetslösheten inom stenarbetaredistriktet i Blekinge och Bohuslän, inom dessa trakter under kristiden utförts väg- och fiskehamnsbyggnader o. dyl. arbeten i långt större utsträckning än som kunnat ifrågakomma enligt eljest gällande grunder för användning av statsmedel till understödjande av dylika företag. Självfallet komma ifrågavarande trakter att i fortsättningen i motsvarande mån ställas efter andra delar av landet.

Under fullföljandet av sin verksamhet fann kommissionen snart, att sådana företag av ordinarie karaktär icke allestädes, vid alla tider av året och för alla slag av arbetslösa voro tillfyllest. Kommissionen utverkade därför statsmakternas anslutning till tanken, att i den mån så oundgängligt krävdes för arbetslöshetens förebyggande, använda arbetslöshetsanslagens medel till anordnande eller understödjande, efter Kungl. Maj:ts prövning, av arbetsföretag särskilt avsedda till att bereda arbetsinkomst för arbetslösa. Såsom bestämda förutsättningar härvid uppställdes allenast, att sådana företag skulle vara av produktiv och allmännyttig karaktär samt så beskaffade, att huvuddelen av statsmedlen utgingo i form av arbetslöner. I enlighet härmed hava under de gångna åren utförts ett antal arbetsföretag av stor allmän betydelse, företrädesvis utdikningar, vägbyggnader samt skogsodlingar på allmänningar. I den mån dessa icke kunnat verkställas genom vederbörande offentliga organ, hade för ändamålet av Kungl. Maj:t förordnats särskilda direktorier, arbetande i samverkan med kommissionen, som närmast haft att övervaka deras bedrivande ur synpunkten av behovet av arbetstillfällen. Därvid har givetvis å ena sidan de arbetslösas intressen beaktats men å andra sidan ock vakats över att icke arbetena bedrivits i sådan omfattning eller på sådant sätt, att arbetskraft onödigtvis bundits och undandragits den öppna arbetsmarknadens behov. Såsom exempel på de resultat som därvid vunnits må allenast anföras, att under den för textilindustrien svåra sommaren 1918 icke mindre än 2,500 av dess kvinnliga arbetare, kunde beredas lämplig sysselsättning vid skogs-, planterings- och andra lättare utarbeten under ledning av den särskilt förordnade direktoriet för skogssällskapet statsarbeten. Om dessa

särskilt anordnade arbetsföretag kan visserligen anföras att — såsom ju och förutsatts — resultatene icke fullt motsvarat kostnaderna. Men å andra sidan hava de arbetslösa kunnat beredas en för deras utkomst tillräcklig arbetsförtjänst samt beretts tillfälle att deltaga i produktivt arbete i stället för att tillbringa sin tid i sysslolöshet. Av stor ekonomisk betydelse har därjämte varit att genom sådana arbeten, som skäligen avpassats efter olika arbetargrupperns olika förutsättningar, ernåtts möjlighet att pröva, i vad mån arbetslösheten berott på bristande villighet att antaga annat lämpligt arbete än inom det egna yrket.

Denna av statsmakterna vid upprepade tillfällen gillade strävan att på olika vägar förebygga uppkomsten av arbetslöshet samt att, där sådan likväl uppkommit, bereda de arbetslösa tillfällen till annan sysselsättning har föranletts av kommissionens allt mer av erfarenheten bestyrkta uppfattning om det för såväl samhället som individerna skadliga i att låta arbetsdugliga personer bliva det allmännas understödstagare. Understödslämmandet har sålunda betraktats och behandlats som en nödfallsutväg, vars anlitan bör så vitt möjligt undvikas. Och i de fall, då annan utväg icke funnits att skydda arbetslösa för nöd, har man strävat efter att på lämpligt sätt utfälla deras lediga tid. Sålunda hava på kommissionens initiativ och med statsmakternas medgivande statsmedel använts för att stödja kommuners åtgärder för att genom särskilt anordnade kurser — företrädesvis för yngre kvinnor samt minderåriga, vilka genom längre tids sysslolöshet utsättas för större risker — meddela arbetslösa yrkes- eller allmän medborgerlig kunskap.

Den grunduppfattning i fråga om arbetslöshetens bekämpande, som sålunda präglat statens åtgöranden på detta område, har i det stora hela vunnit anslutning även bland arbetarna samt arbetsgivarna. Beträffande de sistnämnda bör framhållas, att stor förståelse bland dem visats för vikten av att så långt förhållandena medgiva undvika entlediganden samt att vid tvunget avstannande av driften söka beteda sin personal annan sysselsättning. Med arbetarnas organisationer — liksom med arbetsgivarnas — har kommissionen sökt uppehålla nära kontakt för att vinna närmare inblick i förhållandena och söka utfinna de i varje fall lämpligaste former för inskridande.

Bland de många spörsmål, som rest sig särskilt ifråga om anordnandet och bedrivandet av nödhjälpsarbeten, hava under kristidens svåraste skeden bostads- och provianteringsfrågorna varit framträdande. Naturligen måste också lönespörsmålen erbjuda svårigheter, särskilt därför att den arbetskraft, som insatts vid dylika arbeten, i regel varit ovan vid desamma. Avlöningen har sålunda icke kunnat ordnas på sådant sätt, att vederbörande arbetare kunnat, såsom understundom begärts, erhålla en arbetsinkomst motsvarande den de bekommit inom eget yrke. Ej heller har kommissionen ansett sig kunna så ordna löneförhållandena, att samma inkomst skulle ernås som vid likartade arbeten å den öppna marknaden. Oavsett de praktiska hinder, som härför resa sig genom den till sådana företag sammanförda arbetskraftens växlande arbetsduglighet och förutsättningar, så har det för kommissionen stått klart, att nödhjälpsarbeten icke få anordnas på sådant sätt att de locka till anställning och sålunda genom konkurrens om arbetskraften med vanliga arbetsföretag motverka sitt ändamål. Denna naturliga princip har kommissionen vid upprepade tillfällen utan gen-

sägelser hävdad inför statsmakterna och den synes efter hand vunnit förståelse jämväl från arbetstagarnas sida.

Kommissionen har ej ansett sig böra mera ingående än här nu skett redogöra för organisationen av och riktlinjerna för statens arbetslöshetspolitik under de gångna kristidsåren, detta så mycket mer som närmare upplysningar härom stå att vinna i den officiella årspublikationen »de svenska statsmakterna och kristidens folkhushållning», i Kungl. Maj:ts årliga propositioner rörande anslag till arbetslöshetens bekämpande samt i socialstyrelsens tidskrift »sociala meddelanden». Av vad i det föregående anförts torde emellertid framgå, att för arbetslöshetens bekämpande för närvarande finnes att tillgå ett organisationsystem, om ock av rent provisorisk karaktär samt att dess centrala ledning vid lösandet av sin uppgift icke behandlat arbetslösheten såsom ett isolerat problem utan noga beaktat dess sammanhang med övriga arbetsmarknadsfrågor. Det är kommissionens förhoppning att kunna, innan den avslutar sin verksamhet, bliva i tillfälle att närmare och i ett sammanhang redogöra för denna verksamhet samt för de erfarenheter, som därunder vunnits.

På Arbetslöshetskommissionens vägnar:

F. W. H. Pegelow.

Otto Järte.